

Dezbateri

Reforme amânate – reforme necesare

La 21 mai 2005, Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa a organizat la Cluj conferința națională „Reforme amânate – reforme necesare pentru integrarea României în Uniunea Europeană”. Structurată pe trei sesiuni (Sesiunea I: „Spre o compatibilitate structurală a României cu statele membre UE. Reforme constituționale. Reforma justiției. Reforma sistemului politic. Reforma teritorial-administrativă”, sesiunea II: „Coerența sistemului politic. Reprezentarea și autonomia culturală a minorităților. Legislația electorală”, sesiunea III: „Descentralizare și regionalizare în statele membre UE. Modele posibile pentru România. Autonomia regională”), conferința a reunit figuri de primă mărime ale sferei academice și societății civile, dar și politicieni: Zoe Petre, Péter Eckstein-Kovács, Valentin Constantin, Barna Bodó, Daniel Barbu, Smaranda Enache, Gabriel Andreescu, Zolt Szilágyi, Liviu Antonesei, Adrian Moraru, István Haller, Adrian Sorescu, Gusztáv Molnár, Ovidiu Pecican, Tibor T. Toró, Alexandra Ionescu, Miklós Bakk, Elek Szokoly.

Textul de față constituie o selecție din intervențiile celei de-a doua sesiuni.

Autonomia culturală a minorităților naționale

Smaranda Enache: Intenția noastră este ca, în cazul în care nu putem reforma sau reinventa sistemul, statul, să vedem care dintre numeroasele legi pe care le avem și care, totuși, poartă și ele o parte de vină pentru disfuncțiile pe care le-am evocat împreună, ar putea fi ameliorate. Ar trebui să avem în vedere coerența sistemului politic și situarea în cadrul acestuia a reprezentării și autonomiei culturale a minorităților, un subiect care este de actualitate, pentru că, înțeleg, Guvernul României a căzut de acord asupra legii minorităților, însă nu se știe încă în ce variantă. De asemenea, ar trebui să avem în vedere, în acest context, legislația electorală și legea partidelor.

Gabriel Andreescu: În opinia mea, proiectul de lege a minorităților naționale suferă, în primul rând, de pe urma faptului că este un text făcut în grabă, lucru ce reiese din faptul că anumite prevederi din text, în chip evident, ar trebui enunțate în mod diferit; pe de altă parte, nu apar în text anumite lucruri pe care practica noastră de 15 ani le-ar fi bine-motivat. Dincolo de asta, avem de discutat structura de ansamblu a proiectului, iar aici intervin trei subteme separate: tema recunoașterii minorităților naționale, deci cui se adresează acest proiect, pe cine are în vedere; tema acestei încercări de a ratifica într-o constituie a minorităților naționale monopolul actual în ceea ce privește reprezentarea politică a minorităților naționale; și, în sfârșit, tema autonomiei culturale.

În legătură cu subiectul proiectului de lege a existat o propunere de lege, la început, care a fost aplaudată, dar care nu a avut nici un fel de succes, în cele din urmă. În proiectul de lege care e consacrat în totalitate minorităților istorice, se enunță o listă a minorităților naționale istorice, acceptate ca atare. Aceasta nu face altceva decât să prezinte minoritățile din Parlament, unele cu mari probleme de legitimitate – macedonenii-slavi, de exemplu, sau rutenii. Acestea sînt teme care i-au inflamat la un moment dat nu numai pe cei interesați de subiect, ci și pe grupul parlamentar al minorităților naționale, atunci cînd urma să se voteze prezența celor pomeniți în Parlament. În mod firesc, după opinia multora, ar trebui alcătuită o listă de criterii, iar diferitele comunități să vină în fața unei instituții care să le recunoască sau nu ca minoritate națională.

Marea problemă, legată de cel de-al doilea aspect, o reprezintă faptul că se pun niște condiții prohibitive organizațiilor minorităților naționale care ar urma să intre în competiția de reprezentare politică. De această dată, spre deosebire de legea alegerilor locale, avem o reglementare uniformă – atît organizațiile care se află în Parlament, cît și cele din afara lui ar trebui să se supună acelorași reguli - care ne plasează într-o situație interesantă, în care reguli egale în raport cu situații foarte diferite regenerează o discriminare indirectă. Condițiile impuse de proiectul de lege, în particular în privința marilor minorități, maghiari și romi, sînt absolut prohibitive și într-un mod evident în contradicție cu realitatea: de ce să impui ca Partida Romilor și alte organizații să nu funcționeze regional, să nu construiască entități politice regionale, în condițiile în care minoritatea romă este prin excelență o comunitate structurată pe loialități locale? Ce s-a întîmplat în anul 2004 la alegerile locale este mai mult decât semnificativ în acest sens. Datorită monopolului Partidei Romilor, numărul consilierilor locali romi s-a redus semnificativ și, desigur, cei ce au ajuns acolo erau departe de a reprezenta cunoașterea realităților locale și interesul local.

În legătură cu autonomia culturală, aș saluta acest pas, singurul pas de fapt nou al proiectului de lege. În opinia mea, sînt însă anumite lucruri pe care proiectul nu le realizează corespunzător: fiind vorba de instituirea unor organisme de drept

public cu competențe specifice, ar trebui ca toate competențele să fie clar enumerate, iar procedurile limpede enunțate, lucru care nu se întâmplă, ceea ce asigură viitoarelor grupuri politice o capacitate arbitrară de a decide în interiorul autonomiei locale, ceea ce ar putea însemna printre altele și decizii cu caracter discriminatoriu. De pildă, noi hotărîm să dăm un aviz conform negativ în cazul cutărei persoane care candidează, să zicem, pe postul de inspector școlar pe domeniul limbii maghiare și care nu poate să aibă această calitate pentru că este un simpatizant al Consiliului Național al Secuilor, iar nu al UDMR-ului.

Cred că s-ar putea face un lobby în această fază normativă, în următoarele luni, pentru amendarea proiectului de lege, în primul rînd prin eliminarea prevederilor ce limitează competiția egală între organizațiile aparținînd minorităților naționale. În al doilea rînd, cred că acest proiect de lege ar fi mult mai simplu și mai consistent dacă reprezentarea parlamentară s-ar include în competențele autonomiei culturale – aceasta întrucît reprezentarea parlamentară nu este o reprezentare politică, ci o reprezentare a identității culturale, deci este absolut firesc să intre în acest ansamblu de competențe. Încă o observație, acest proiect de lege arată cum arată pentru că reprezentanții din grupul parlamentar al minorităților naționale simt că au putere și o folosesc pentru ca să impună anumite reguli de joc. Regulile de joc sînt folosite de cîțiva ani de zile pentru interese absolut private și nu pentru interese comunitare. Bunăoară, mărturie stă în acest sens modul în care se folosesc banii de la buget de către organizațiile din Consiliul Minorităților Naționale: statului i se cere de această dată să dea mai mulți bani, bani care merg pe linia autonomiilor culturale, dar o linie rămîne pentru asistarea organizațiilor din Consiliul Minorităților Naționale, de această dată în mod determinat prin lege, pentru activitatea proprie. Această folosire abuzivă a banului public este una din marile probleme ale sistemului nostru legislativ și, plecînd de aici, aș spune, a felului în care se formează astăzi Parlamentul României sub presiunea unor grupuri.

Acest lucru se vede foarte bine și în ce privește cultele. Există o mulțime de reglementări care explică de ce statul trebuie să dea bani cultelor. Interesant este că, potrivit noului proiect, există obligativitatea ca liderii cultelor să aibă acceptul președintelui statului, o reglementare aflată în mod evident în contradicție cu autonomia cultelor și cu principiul libertății religioase, care sînt unanim acceptate. Deja, cultele au avut mai multe întîlniri în care și-au exprimat mai multe nemulțumiri față de prevederile legii, însă nici una dintre ele n-a ridicat această problemă fundamentală de autonomie, pentru că prevederile proiectului de lege asigură accesul la diferite resurse publice într-o măsură chiar mai mare decît se întâmplă acum. și, oricum, se întâmplă excesiv. Are loc un fel de troc: mai puțină libertate și mai mulți bani, lucru valabil și în ce privește organizațiile spirituale. Organizațiile spirituale se pot înregistra oficial numai dacă au 300 de membri. De

ce organizațiile spirituale nu s-ar înscrie cu același număr de membri ca o organizație a maghiarilor sau una care promovează resursele etnoculturale, nu este deloc clar. Constatăm însă că lipsa de libertate a asociațiilor spirituale se bucură de avantajul de a scăpa de diferite taxe, taxe pe clădiri, de exemplu - asociațiile neguvernamentale nu se bucură în acest moment de o astfel de excepție. De ce organizațiile de drepturile omului trebuie să plătească pentru sediu, iar o organizație care se ocupă nu de chestiunile mari ale statului, de care se ocupă autoritățile statului, ci de viața spirituală a membrilor, are un astfel de regim? Logica asta se reflectă de altfel în ideea generalizată că în România cultele sînt legate de un parteneriat cu statul, poziție pe care nici un alt corp social nu îl are. Iată, deci, o logică care reflectă și un stat slab, și un stat omnipotent, dar mai ales un stat captiv grupurilor de presiune, în care cetățeanul, contribuabilul, cel care ar trebui avut în vedere prioritar, contează în ultimul rînd.

Smaranda Enache: Într-un fel se intră în Parlamentul României astăzi, și s-a intrat vreme de 15 ani, dacă erai membru al unei minorități, și altfel dacă erai membrul unui partid. La un moment dat, coerența sistemului ne va obliga însă să reflectăm asupra acestor duble standarde.

Zsolt Szilágyi: Problema României în 2005 este una absolut structurală și dacă vrem să schimbăm ceva, trebuie să atacăm structura existentă a statului român. Ca cetățean care are nevoie de libertăți fundamentale, ca transilvănean, ca maghiar și ca romano-catolic, constat că Bucureștiul creează în viața mea mai multe probleme decît rezolvă și că nu este în stare să administreze resursele existente, viața comunităților și viața cetățenilor, așa cum ar fi de așteptat. Din această cauză, cred că în calitate de cetățean care are nevoie de libertăți fundamentale, cu cît am posibilitatea de a-mi administra mai multe lucruri, cu cît scap de atotputernicia Bucureștiului, cu atît devin mai liber. Reforma trebuie, așadar, să aibă în vedere realizarea unor autonomii care să mă scape de autoritarismul dominant și ineficace al puterii centrale. Din acest punct de vedere, reforma poate fi numai și numai structurală, să atace miezul problemei. Sistemul politic care s-a dezvoltat este învechit, elita politică este strîns legată prin socializare de baza socio-culturală a vechiului sistem comunist și „securizat”, elita politică a devenit una oligarhică.

Tranziția, trecerea de la un sistem la altul, conține un nivel de agresiune în viața publică extrem de ridicat, fapt care indică instabilitatea sistemului. E suficient dacă ne gîndim în acest sens la mineriate, la Tîrgu-Mureș, la procesele decizionale care nu țin cont de ideea consensului civic, ci folosesc forța brută a majorității, care se poate percepe într-un anumit sens ca prezența unei agresiuni împotriva unei minorități, indiferent despre ce colectivitate vorbim. Acest sistem greșit a încercat prin tehnici de legitimare să aplice reforme superficiale care sînt cîteodată

îmbrăcate în forme europenizate, cum este de altfel și proiectul legii minorităților, de acum. Legea partidelor politice, legea alegerilor locale, legea alegerilor parlamentare, legea minorităților, de fapt, sînt vîrfurile icebergului care arată cît de ineficace este acest sistem și cît de puternică este tendința de autoconservare și reflexul de autoapărare al oligarhiei politice existente în momentul actual.

Acum trei săptămîni, un cotidian din București a organizat un seminar pentru tinerii politicieni pe care i-a întrebat dacă există o generație tînără. Pentru mine a fost clar că nu poate exista o generație tînără în politica românească, în momentul în care ea pune în pericol pozițiile oligarhiei. Tinerii pot participa în procesul politic actual numai dacă legitimează sau contribuie la tehnicile de legitimizare ale actualului sistem. Regionalismul și descompunerea puterii centrale pot fi o cale, dar nu așa spune că rezolvă totul. Aș face mai degrabă trimitere la Robert Dahl și la conceptul lansat de el, de „societate poliarchică”, în care există mai multe centre de putere; însă revin la ideea inițială, cu cît scap în mai multe dimensiuni de atotputernicia Bucureștiului – amintesc Bucureștiul nu ca loc geografic ci ca structură de putere – cu atît simt că sînt mai liber și cu atît statul român sau societatea în care trăiesc va fi mai eficientă.

Legea partidelor, din punctul de vedere al nivelului democrației, ne situează între Kazahstan și Rusia. Mă refer la tabelul comparativ întocmit de Pro Democrația în 2001, atunci cînd am votat această lege – am fost numai noi, domnul deputat Toró și cu mine, și nu spun acest lucru ca să ne lăudăm, ca să vă exemplific cît de atipici eram noi pentru elita parlamentară – numai noi am fost cei care am îndrăznit să propunem ca acest criteriu de 25.000 de semnături să fie eliminat și ca să se facă o distincție clară – pe care n-a făcut-o domnul senator Eckstein, prietenul și fostul nostru coleg – între un drept fundamental care este dreptul la libera asociere și dreptul de a participa la alegeri. L-am întrebat pe colegul din Austria, Cristian Passin, aici de față, și mi-a spus că în Austria o persoană poate să înființeze un partid. În Franța e nevoie de trei persoane. În schimb, în Kazahstan e nevoie de 50.000 de persoane, în Rusia de 10.000 și între acestea două ne aflăm noi, cu 25.000. Kazahstanul s-a trezit cu un raport OSCE, Rusia este considerată ca nefiind parte din lumea democratică și, în acest timp, România negociază cu Uniunea Europeană. Noi cînd am întrebat de ce 25.000, de ce nu 250 sau de ce nu 250.000, cine stabilește că trebuie să fie 25.000 de persoane, ni s-a răspuns: dacă românii trebuie să strîngă 25.000 de semnături, și voi, maghiarii, trebuie să strîngeți 25.000 de semnături. Egalitate formală, bineînțeles, discriminare clară, ce face parte din acel etnobusiness care a fost amintit și de domnul Andreescu și care a devenit în 15 ani politica reprezentării minorităților. Sistemul a fost suficient de corupt încît să corupă și forțele curate inițial și să le facă parte a sistemului prin tehnicile de legitimare. Elita politică a UDMR-ului este mult mai interesată acum în monopartidism, în sistemul partidului unic, și nu numai din considerente politice,

ci și din considerente economice. Când împarți miliarde de lei anual, când ai o clientelă care să se întindă în toată Transilvania, de la presă și pînă la sfera academică, bineînțeles că lupți pentru pradă, nu pentru principii. și atunci când lupți pentru pradă, pentru legitimare, ai nevoie de violență. Violența în cazul nostru s-a produs prin aducerea unei forțe exterioare în cadrul comunității: PSD-ul și guvernarea centrală au dat o mîină de ajutor la instituirea și menținerea monopartidismului. Este o violență, o agresiune în cadrul comunității, care împiedică articularea liberă a voințelor politice.

Legea minorităților, autonomia în general, trebuie să aibă patru criterii: unul, comunitatea alege în mod democratic o conducere, o entitate, care are instituții, are garanții instituționale și financiare pentru a exercita anumite puteri. Această lege, din punctul de vedere al acestor patru criterii, dă un răspuns greșit, anti-democratic. Modul de alegere este total nedemocratic, nu asigură competiția liberă, nu asigură articularea liberă, tocmai prin alegerea sistemului de vot. Al doilea criteriu: proiectul nu prevede competențe decizionale, ci doar competențe consultative, deci depinzi iar de puterea centrală. Apoi, nu există clar garanții instituționale, iar baza financiară este absolut șubredă. Din acest punct de vedere, legea minorităților, chiar dacă atacă o problemă tabu și se poate considera că după 15 ani în sfîrșit se codifică ceva, lucru inimaginabil înainte, deci există un lucru pozitiv în faptul că a apărut un proiect de lege din partea politicii oficiale, care însă dă patru răspunsuri absolut greșite și care ridică semne de întrebare foarte-foarte mari.

Delegarea puterii, împărțirea puterii politice este singura soluție în viziunea mea. Regionalizarea, transferul puterii centrale pe o axă verticală este unul dintre elementele necesare, însă transferul orizontal către alte entități care nu sînt constituite neapărat pe criteriul regional trebuie să fie la fel de accentuat ca și regionalizarea, subsidiaritatea în administrația centrală. și din acest punct de vedere eu cred că am făcut cu legea minorităților naționale la fel cum s-a solidarizat societatea civilă referitor la legea partidelor. Deci trebuie să atacăm și problema asta, sînt mai multe comunități, romii, maghiarii și alte comunități care sînt interesate, dar pachetul în ansamblu trebuie să fie considerat ca un pachet de reformă structurală în care să fie inclusă și reforma administrativă, legea partidelor, legea alegerilor, legea minorităților. Dacă nu facem acest lucru, vom fi întotdeauna codașii regiunii, codașii Europei.

Liviu Antonesei: Cred că e clar pentru toată lumea că avem un sistem blocat, sistemul politic din România, instalat în '90 în continuarea celui de înainte de '90, consacrat prin Constituția din '91, nemodificat esențial prin Constituția revizuită, un sistem eșuat. Ne aflăm, așadar, în fața unui eșec pe care trebuie să ni-l asumăm, problema este dacă chiar putem ieși din această fundătură și pe ce cale putem ieși.

Statul român este un stat captiv: avem niște elite politice care de fapt sînt elite de pradă, și nu numai elitele politice sînt așa, dacă ne uităm la domnul Simion și la domnul Uricaru vedem ce elite culturale avem. și de aceea, resursele sînt insuficiente. și atunci apare această lăcomie maladivă. Cît optimism mai pot avea, nu vine din interiorul sistemului, pentru că am participat doi ani la o tentativă de înnoire din interiorul sistemului politic, mă refer la URR, și am văzut clar că nu se poate. Este absolut imposibil, pentru că consensul care s-a realizat la mijlocul anilor '90 a fost un consens malign, care avea ca obiectiv menținerea sistemului. Orice sistem are tendința să se autoconserve, nu interesează performanțele, cît menținerea, iar clasa politică are interesele ei legate de menținerea acestui sistem, interese nu numai de conservare ci și de autoreproducere. Să ne uităm la cazul rus: cînd Elțin l-a pus la putere pe Putin, l-a pus cu o condiție: „să nu te atingi, domnule, de corupția mea și a familiei mele” și acest radical care îi închide pe oligarhi, nu s-a atins de familia lui Elțin. Este un tîrg în interiorul clasei politice actuale, care este o elită de pradă, diferențiată pe partide.

Singurul lucru care mă bucură este că după alegerile din 2004 a fost măcar o rotație, nu mai sînt numai aceleași figuri, că te-ai săturat să tot îl vezi pe Năstase, mai vrei să vezi și șuvița lui Băsescu. Eu sînt tot mai convins că de fapt sistemul de dinainte ne-a determinat și alegerile din toamna asta, că de fapt intelectualii l-au votat pe Băsescu, iar prostimea pe Năstase, iar noi avem iluzia că s-a produs o schimbare. În realitate nu s-a produs nimic, e clar pentru toată lumea. În sistemul comunist – de el este vorba, vorbim de Priboi, de Năstase însuși – nu cred că s-a produs o schimbare radicală și nu cred că această putere va produce schimbarea radicală. Consilierii lui Iliescu sînt la Cotroceni, unele posturi sînt păstrate goale, iar în ce privește doamnele blonde, nu vă supărați, ce treabă au unele cu expertiza acolo, nu știu. șefii serviciilor secrete sînt bine mersi, acestea au fost lăudate. Unde-i schimbarea? S-a cerut procesul comunismului, s-au cerut scuze? Domnul Băsescu a spus că se gîndește, de două luni se gîndește. De ce era așa de dificil să transferi statului succesul scuzele, e vorba de simple scuze, domnule, am greșit, ne cerem scuze de la cei care au suferit. Nu s-a întîmplat nici asta. Tot ceea ce s-a spus aici este adevărat. Curtea constituțională, legea minorităților, toate astea nu se vor schimba cu actualul sistem politic. E foarte limpede. și atunci e vreo speranță? Eu nu cred că e chiar vorba de faptul că justiția e un mort, eu cred mai degrabă că este muribund, dar cu o agonie din asta lungă pînă ne omoară și pe noi. Deci nu va muri pînă ce nu ne omoară, să fie foarte limpede.

Dar n-aș vrea să fiu pesimist total. Eu văd două șanse de salvare ca, să spun așa. Una ține totuși de presiunea Uniunii Europene, de care nici o putere, indiferent care ar fi ea, nu va putea să nu țină seamă, să facă măcar reforme cosmetice. Nimeni nu va instala un regim brutal în România, dar aceste reforme rămîn pur cosmetice, forme fără fond, atît timp cît noi vom adapta legi și instituții nu și

procedee, problema României este că facem reforme de ochii Europei, după aia le punem în cui. Asta s-a întâmplat și sub prima modernizare a României, problema e a fondului, or fondul nu pot să-l stimulez decât creînd ceea ce nu există, dacă vrem să ajungem la respectul legii, la funcționarea instituțiilor, respectul procedurilor, chiar ai nevoie de societate civilă. Asta e o chestiune de educație care durează mult.

Pe de altă parte, sigur că ONG-urile pot fi factori de presiune ai societății civile, mai fac un protest, mai sună la Strasbourg, mai adună semnături. Ce să așteptăm de la sistem? Ca sistemul politic să fie de acord că sistemul politic e hipertrofiat, că e aberant să ai două camere, care și după modificarea constituției fac același lucru, când am putea avea o singură cameră cum a fost în toate țările care s-au apucat de reformă? Nu poți să ai aproape la fel de mulți parlamentari ca Statele Unite. Or, noi le cerem politicianilor să facă asta?! N-au vrut nici măcar să schimbe legile referitoare la sistemul electoral. La un moment dat, îmi făceam speranțe că în momentul în care se va schimba sistemul de vot și se va ajunge să poți alege candidatul va fi bine. Ei, nu va fi bine. Cine are bani să facă campanie se află pe lista celor 300 cei mai bogați oameni din România, care sînt și acum în Parlament. Nu se mai intră pe liste, se intră altfel. În România e totul altfel. S-a mers pe votul pe liste, pentru că asta va întări, chipurile, partidele, și din partide au ieșit niște structuri mafiote de fapt. Incredibil, în România totul funcționează altfel decât în restul lumii; în alte părți s-ar fi consolidat partidele, nu poți să faci politică fără partide, este limpede. E probabil de preferat un sistem mixt. Ca sistemul acesta să fie performant, sînt necesare modificări constituționale în primul rînd, care să se refere la schimbarea structurii parlamentului. Dacă nu, nu putem, îi împușcăm, dar vin alții.

Alte modificări constituționale țin de ceea ce spunea domnul Daniel Barbu: controlul puterilor. Putem admite că la noi sînt împărțite puterile, dar în ce privește controlul lor reciproc, sîntem la nivelul zero. Or, America funcționează pentru că are o constituție bună, care permite, ba chiar încurajează o bună funcționare. Constituția noastră este extrem de stufoasă, de tip franțuzesc. Ce, o constituție trebuie să prevadă totul? Nu, trebuie să prevadă esențialul, restul e treaba altor legi, e treaba tribunalului, a judecătorului. Dar nimeni nu va face asta în actualul sistem politic, chiar dacă vom avea rotație la guvernare. În ce măsură putem, așadar, reforma sistemul? Prin transfuzie de la Uniunea Europeană și prin anticorpi produși de societatea civilă. Vor trece legile Macovei? Da, dar de ce? Pentru că s-a deșteptat sistemul? Vor trece pentru că nimănui nu-i convine căderea guvernului, nu pentru că ar fi generoși politicianii noștri.

Culte, minorități. Avem un Departament al Cultelor, care avea sens în comunism, atunci era Securitatea care supraveghea bisericile, cultele. Acum ce rost are, ce face? E aberantă chestiunea în sine.

Problema europeană. Nici celelalte țări nu au meritat să adere și nu merităm nici noi. Pentru ce s-a forțat intrarea unor noi membri? Reformele interne ale UE s-au amînat an de an și atunci, la alegeri, e mult mai bine să spună că vin românii și le iau slujbele. E mult mai simplu decît să faci reformele de care Uniunea Europeană are nevoie, pentru că altfel se va prăbuși. și atunci e indiferent dacă intrăm sau nu, dacă UE nu înțelege că trebuie să se reformeze ea însăși.

Adrian Moraru: Poate unul dintre cele mai importante lucruri, din punctul nostru de vedere, chiar înainte de schimbarea sistemului electoral, ține și de Coaliția pentru un Parlament Curat de care s-a amintit mai devreme; este o altă cale de a responsabiliza clasa politică sau de a evalua clasa politică. Nu cred că trebuie să evaluăm, nu cred că trebuie să judecăm parlamentarii dacă nu și-au plătit întreținerea la bloc și nici dacă între timp au migrat către trei partide. Nu că lucrurile acestea nu sînt importante, sînt importante, dar cred că esența judecării unui parlamentar este modul în care el își face treaba în Parlament: cum votează el. Noi, lucrul acesta, nu îl știm. Domnul Szilágyi ne-a spus că împreună cu domnul Toró au propus idei, înțeleg că și la votul final au votat împotriva, dar n-a rămas nicăieri și nimeni nu știe cum au votat ei doi. IPP-ul tocmai a declanșat o campanie în acest sens. și am avut o întîlnire, inclusiv cu domnul Eckstein și cu președinții celor două comisii juridice, cu liderii partidelor parlamentare și liderii de grupuri parlamentare, care ne-au promis (nu ne-am bucurat cînd am văzut că intră Codul electoral în dezbatere în Parlament, credeam că mai e cale lungă pînă să fie adoptat) că vor introduce votul nominal, celebrul *roll-call* american, în care te ridici în picioare și spui: eu sînt pentru/împotriva. Există această procedură, chiar dacă ea este foarte rar folosită. Ceea ce dorim noi este ca de cîte ori se apasă pe buton în cadrul mecanismului de vot prin cartelă, să se treacă lista direct în procesul verbal, să știm cum se votează. E doar o problemă tehnică și nu necesită mult timp. La Camera Deputaților, orice vot nominal necesită cel puțin 45 de minute ori o oră, pentru că trebuie făcut prin ridicarea în picioare și declarare, dar la Senat acest lucru poate fi introdus de mîine, dacă lucrul acesta se dorește. și cred că asta ar putea fi cu adevărat o schimbare în atitudinea parlamentarilor. Asta, pe de o parte.

Într-un nou sistem electoral, eu am un singur punct de vedere, poate nu neapărat conturat asupra unei reforme, ci unul care nu s-a mai susținut aici. Legat de acest sistem uninominal, care, așa cum spunea domnul Barbu, e mai degrabă un vot majoritar, nu discutăm de vot uninominal, ni s-au promis niște sisteme electorale, așa-zise majoritare, care de fapt nu erau majoritare și sub ele se ascund tot niște liste. Adică, pe de o parte votezi cu omul, pe de altă parte, intră aceea masă de manevră de oameni sau de parlamentari care nu sînt atît de dragi cetățenilor, alegătorilor, dar tot intră acolo. și așa vrea să fiți atenți la întrebările care s-au pus în sondajele de opinie, în care au fost întrebați cetățenii dacă sînt de

acord să aleagă persoane și nu liste, iar ei au spus: vrem să alegem persoane. Cred că îi păcălim pe alegători dacă le propunem modele în care le propunem să aleagă persoane și de fapt băgăm prin spate și niște persoane de pe liste. Nu sînt neapărat convins că lucrul acesta ar fi oportun, a avea un sistem majoritar, sau poate doar la o cameră, dar cred că atunci ar trebui să avem un sistem pur majoritar.

Cred că ar trebui să discutăm și de o reducere drastică a parlamentarilor. Dacă am avea cel puțin Senatul ales prin vot majoritar, cred că doi senatori pe circumscripție ar fi arhisuficienți și am face pe plac și domnului Năstase pentru că unul ar fi probabil din partea reședinței de județ și celălalt ar fi din România rurală.

Un alt lucru pe care noi l-am observat în ultima vreme, ce ține și de problema finanțării campaniei electorale, dar și din perspectiva libertății de exprimare invocate aici de domnul Barbu, este difuzarea unui clip care eventual poate fi considerat politic. Cred că se îngrădește libertatea de exprimare, nu cred că partidele politice trebuie să se exprime numai în campania electorală. Oricum, toate partidele fură startul întotdeauna, înainte de începerea campaniei electorale oficiale, cred că acest sistem, care este de sorginte sovietică – *aghitația* electorală – ar trebui desființat și să adoptăm alte modele – poate că eu sînt mult prea pro-american și sînt mult prea mult atras de acele modele în care partidele pot să-și facă campanie permanent, pot să dea spoturi electorale oricînd, nu neapărat cu candidați, dar în care să-și prezinte diversele atitudini. Din nou fac referire la sistemul american, a existat un celebru caz cu o serie de senatori americani și comisia electorală federală în care mult lăudata Curte de Justiție Americană a stabilit că în societatea modernă exprimarea nu mai poate să aibă loc decît susținută de un puternic suport financiar. Cred că această limitare a cheltuielilor strict la perioada campaniei electorale este o problemă de îngrădire inclusiv a libertății de exprimare.

Legat de legea partidelor aș vrea să spun că, pe lîngă raportul din Kazahstan, există și un raport OSCE. Făcînd sesizare la Delegația Comisiei Europene, Delegația și-a declinat competența de a analiza legislația și atunci a trimis-o biroului de instituții democratice și drepturilor omului din structura OSCE din Varșovia, care a făcut o analiză și, din nefericire, nici n-a spus că este restrictivă, dar nici că este foarte bună legea. A lăsat-o așa în coadă de pește. Există și un raport OSCE făcut de Daniel Finn, un foarte vechi colaborator al IFES, care a fost contractat de Biroul din Varșovia al OSCE. Eu aici vă propun o alternativă la această teribilă problemă cu listele, fie la înscrierea partidelor, fie la înscrierea candidaților la președinție, vreau să vă spun că s-au verificat listele doar la minorități, nu și la candidații la președinție, de către Biroul Electoral Central, în alegerile din anul trecut. În sistemul anglosaxon nu vii cu liste să te înscrii în cursă, ci depui o garanție financiară. În această privință, există în diverse state, diverse metode: fie îți recuperezi banii dacă depășești un prag, fie proporțional cu voturile exprimate ș.a.m.d. Această garanție nu este o sumă foarte consistentă,

astfel încît să-ți reducă substanțial dreptul de a candida. Se vede foarte clar cîți bani depui și cîte voturi obții, pe cînd la noi, cu listele acestea este o adevărată mascaradă, nu le verifică nimeni.

În ce privește problema finanțării organizațiilor cetățenilor minorităților naționale, vreau să vă spun că în forma actuală se comite o ilegalitate pentru că sumele primite de organizațiile reprezentate în Parlament în clipa de față, inclusiv în Hotărîrea de Guvern se spune foarte clar că o parte din această sumă pe care ei o primesc în spiritul legii partidelor pentru cheltuieli administrative, pentru activitățile culturale există o defalcare separată în Hotărîre. Pe de o parte această Hotărîre de Guvern n-are cum să bată legea, pentru că legea finanțării partidelor spune foarte clar cine primește din organizațiile din Parlament. Pe de altă parte, cele două minorități importante primesc de două ori și jumătate mai mulți bani decît poate să obțină un partid care obține 90% din mandatele din Parlament. Conform algoritmului de alocare a subvenției bugetare, nu poți să depășești o sumă situată aproximativ între 400-450 mii de dolari, pe cînd pe partea aceasta depășesc un milion de dolari atît maghiarii cît și romii. Aici se vede foarte clar captivitatea acestor minorități prin sumele acestea de bani.

O altă instituție pe care ar trebui s-o împămîntenim în România și de care n-ar mai trebui să ne temem legat de alegeri este votul prin poștă. Votezi la secția ta sau votezi prin poștă. Soluția adoptată la cel de-al doilea tur al alegerilor din anul trecut a fost cam neconstituțională și e adevărat că, vrînd să scăpăm de o belea, am acceptat ca unor oameni care mergeau într-o localitate în care n-aveau cum să voteze, să li se interzică dreptul de a vota. Cred că este foarte simplu, a venit momentul să ne încredem în sistemul prin poștă și cine nu este în localitate să solicite acest lucru și să voteze prin poștă; indiferent unde ești, în Bantustan sau la munte cu cortul, votezi prin poștă.

În ce privește Uniunea Europeană, noi mergem și spunem că este o problemă cu funcția publică și cu funcționarii publici, iar comisarul de aderare care se ocupă de funcția publică spune că în România încă de acum doi ani s-a rezolvat problema cu funcția publică. Nu mai avem un aliat în Uniunea Europeană și, culmea, se observă că deja la Bruxelles unii dintre cei mai reformiști pe domeniul conflictelor de interese și corupție sînt noile țări aderate, pentru că o parte dintre deputații de acolo chiar sînt de o altă factură.

Legat de factura oamenilor politici și de faptul că există o oligarhie și un cerc închis care nu se poate penetra, vreau să vă spun că nu sînt de acord cu acest lucru, s-a observat și cu schimbarea asta de putere, nu există alți oameni. Nu cred că există un cerc închis, ci cred că România are o problemă de resurse umane, nu cred că există oameni care stau deoparte, cred că sînt suficiente semnale că este loc pentru oameni capabili, dar nimeni nu vrea să meargă acolo. Eu unul vă spun că n-aș dori să mă duc să lucrez la stat, dar nu e vorba numai de mine, știu lucrul acesta din foarte multe alte direcții.

S-a susținut aici că România suferă de boala suprareglementării. De pildă, cred că legea finanțării partidelor este cea mai bună din toate țările din Europa de Est. Problema noastră este că n-o aplicăm. Așadar, problema noastră nu este că am căzut în păcatul suprareglementării, ci că aceste reglementări nu se aplică.

István Haller: Voi face o foarte scurtă trecere în revistă a problemelor cu care eu mă confrunt când analizez democrația din România. După 15 ani de democrație în România, confundăm încă trei drepturi: dreptul de asociere, dreptul de a participa la alegeri și dreptul de a primi finanțare publică. În momentul de față parlamentarii consideră că aceste trei drepturi sînt inseparabile și că, în momentul în care există un partid, neapărat trebuie să aibă dreptul de a participa la alegeri și neapărat trebuie să aibă dreptul de a primi finanțare publică, sediu ș.a.m.d. Dacă separăm aceste trei drepturi, observăm că problemele se soluționează practic în mod automat și pentru minorități.

Prima problemă o reprezintă dreptul de asociere. Dreptul de asociere nu poate fi limitat pe baza unui număr. Convenția Europeană prevede în ce condiții dreptul de asociere poate fi limitat și nu se amintește de nici un criteriu numeric. Prin urmare, orice grup format din 2-3-4-5 persoane poate să formeze un partid politic, similar cu organizațiile neguvernamentale. Al doilea drept este dreptul de a participa la alegeri. Au fost amintite două criterii posibile, primul criteriu este cel al susținerii, deci ca să fii consilier local la Bobohalma trebuie să obții 500 de semnături, pentru a fi primar în Tîrgu-Mureș trebuie să obții 5000 de semnături, ca să fii parlamentar, senator de județul Mureș, trebuie să obții 20.000 de semnături. Am dat aceste cifre ca pe un exemplu, dar ideea este că se poate reglementa în mod cifric cine și cum poate participa la alegeri. În momentul de față nu pot participa la alegeri locale decît acele partide care există pe plan național. De exemplu, dacă există o asociație care dorește să promoveze curățenia în municipiul Cluj, care nu dorește să se ocupe de problemele mari ale societății din România, ea nu poate să aibă consilieri locali care să impună politica acestui partid în acest oraș.

A treia problemă este dreptul de a primi finanțare publică. În momentul de față există un pregnant centralism politic în România: doar acele partide pot să obțină finanțare publică care au reprezentanți în Parlament. Dacă un partid politic are consilieri locali, are primari, nu beneficiază de absolut nici o finanțare publică. În mod normal, legea finanțării partidelor politice ar trebui să stipuleze finanțări și la acest nivel. Bunăoară, dacă un partid are consilieri, el poate să obțină o anumită sumă, dacă are consilieri județeni, o altă sumă, dacă are primar o altă sumă ș.a.m.d. Se poate elabora un algoritm prin care și partidele locale, care participă la alegeri locale și cîștigă alegerile locale, să aibă o finanțare publică în mod normal.

Și haideți să vedem ce s-ar întîmpla dacă aceste principii s-ar aplica în domeniul minorităților naționale. În primul rînd, nu ar mai apărea aceea problemă

cu 15 județe, 25.000 de semnături, 10% semnături, pentru că – dreptul de asociere fiind garantat – eu cu soția și cu vecinul meu de la etajul II formăm o organizație. Putem să participăm la alegeri dacă obținem un anumit sprijin.

Al doilea criteriu de participare la alegeri ar fi cel economic, potrivit căruia eu ar trebui să dovedesc că am posibilitățile financiare de a desfășura o campanie electorală. În situația în care am strâns să zicem 5.000 de semnături și obțin 12 voturi la alegeri, în mod normal, statul ar putea să-mi impună anumite plăți pentru că se poate ridica problema fraudei strângerii de semnături.

Și revin la problema participării la alegeri a minorităților. În mod normal, dacă eu am o anumită susținere la Odorheiul Secuiesc, pot să particip la alegeri pentru că am reușit să strâng acel număr de semnături ca în județul meu să particip la alegerile pentru consiliul local sau să particip la alegeri și să am un candidat pentru primărie în localitatea mea. Totodată, în momentul în care asociația Uniunea Democrată a Rutenilor din România are trei consilieri județeni, are 25 de consilieri locali și are patru primari, obține finanțare publică pe baza existenței acestor consilieri și nu ca un dar din partea statului. Așadar, în situația în care separăm cele trei drepturi, în care stabilim criterii exacte, în care stabilim când și cum pot fi ele aplicate, acest lucru rezolvă și o mare parte din problemele minorităților naționale și democrației din România.

S-a amintit de legea minorităților, aflată în stadiul de proiect. Noi am fi dorit ca în prealabil să existe o consultare a societății civile din România și nu ca un grup să elaboreze o lege și după aceea să încremenească în acel proiect de lege și să se opună oricăror posibile modificări. De exemplu, referitor la legea privind combaterea discriminării a existat o colaborare între organizații neguvernamentale și guvern; în noua lege privind combaterea discriminării există un astfel de parteneriat între organizații și guvern. Nu înțeleg de ce UDMR-ul nu a dorit să existe o consultare prealabilă cu organizațiile neguvernamentale care activează în domeniul drepturilor minorităților pentru ca deja din prima fază proiectul să aibă o structură democratică. A doua problemă cu această lege este inconsecvența definirii minorităților. Domnul Andreescu a amintit, de exemplu, că în proiectul de lege macedonienii ar reprezenta o minoritate etnică în România doar pentru că au un reprezentant, deși reprezentantul respectiv nu a fost votat de macedo-slavi, întrucât macedo-slavii, conform recensămintelor din România efectuate din anii '30 până în 2000, nu există. De vreme ce nu există, nu știu cum se încadrează în aceeași definiție că există de 100 de ani, adică de la fondarea statului român modern. Așadar, lista aceea și definirea nu sînt compatibile. Totodată, eu consider că din această lege lipsește procedura prin care o comunitate poate să solicite recunoașterea ca minoritate națională. De exemplu, în România există o comunitate a huțulilor. Eu, personal, nu știu dacă ei sînt sau nu minoritate națională. Ei nu sînt pe listă pentru că nu au obținut un număr suficient de voturi ca să intre în

Parlament. Aceasta nu înseamnă, însă, că ei nu sînt minoritate națională, doar pentru că sînt numai 1200 și nu au primit 1500 de voturi, cît trebuiau să obțină ca să aibă un parlamentar. În situația în care această comunitate ar dori să fie reprezentată în Parlament ca minoritate națională, ce face ea, cui se adresează? Care este procedura, cine acceptă, cine respinge, care ar fi modalitatea de atac împotriva deciziei? O astfel de procedură trebuie inclusă în lege.

A treia problemă a acestei legi este că construită pe un sistem nedemocratic. De exemplu, în momentul de față, Inspectoratul școlar Județean numește directorul de școală. În proiectul de lege este prevăzut că UDMR-ul va numi directorii de școală în liceele maghiare. Nu mi se pare democratic, eu cred că liceul însuși trebuie să decidă cine să-i fie director; nici Inspectoratul școlar Județean și nici UDMR-ul nu au, nu pot să aibă ingerință în problema internă a unui liceu. Totuși, această prevedere ar putea avea un efect foarte interesant. Eu prevăd că în momentul în care această lege se va vota și autonomia culturală va funcționa, în România se vor descentraliza și cultura și educația, deoarece va fi o reacție de felul „de ce să aibă numai minoritățile această autonomie?”. Eu sper că această prevedere din lege va avea un efect foarte pozitiv, de descentralizare a învățămîntului și culturii în ansamblu și, deja, am aflat că doamna ministru Mona Muscă dorește să descentralizeze cultura (între timp, a demisionat – n. red.) ceea ce, așa cum am mai zis, ar fi foarte benefic pentru România.

Al patrulea principiu greșit este îngrădirea participării la alegeri. Nu înțeleg de ce organizațiile minorităților naționale nu pot participa la alegerile locale, dacă au un anumit număr de susținători, într-o localitate, într-un județ.

Al cincilea principiu greșit al acestei legi este omiterea unor drepturi garantate de tratatele internaționale. România a ratificat, de exemplu, Convenția-Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale. De vreme ce România a ratificat Convenția, principiile și drepturile prevăzute de aceasta ar trebui să apară și în legea minorităților naționale.

Al șaselea principiu greșit este modul în care se prevede în această lege organizarea alegerilor interne. Practic, la capitolul 5, intitulat autonomia culturală, se consideră că comunitățile etnice pot organiza, dacă doresc, alegeri interne. Deci, este la latitudinea lor dacă doresc să fie democratice sau dacă doresc să fie totalitare. Eu cred că pentru toate comunitățile ar trebui să existe ca obligație, dacă doresc să înființeze autonomia culturală, să organizeze alegeri interne care să stabilească cine să facă parte din acele consilii naționale ale autonomiei culturale, iar nu organizațiile să decidă. Am convingerea că în momentul în care cele trei drepturi vor fi separate și în mintea parlamentarilor, în Parlament se vor rezolva o mulțime de probleme privind participarea minorităților la alegeri.

Adrian Sorescu: Din punctul de vedere al Asociației Pro Democrația, reforma electorală ar trebui să vizeze trei componente, care trebuie să facă obiectul a trei

pași distincți, care ar putea fi parcurși succesiv. Prima componentă ar trebui să se refere la lucrurile de natură tehnică ce vizează administrarea procesului electoral precum și a celor ce țin de drepturile și obligațiile, pe de o parte, ale alegătorilor și, pe de altă parte, ale actorilor competiției electorale. Cea de a doua componentă ar trebui să vizeze modificarea modului de alegere a consiliului local și al consiliului județean – și aici fac o paranteză, în acești ultimi ani, în care s-a adus în discuția publică problema sistemului de vot, s-a discutat foarte puțin sau mai deloc despre alegerea autorităților locale. Or, din punctul nostru de vedere, de fapt cu asta ar trebui să se înceapă, deoarece consilierii locali ar trebui să fie aleșii care să fie cel mai aproape de cetățeni, iar ei în realitate se află cel mai departe. Aleșii consiliilor locale sînt cei care își dezvoltă activitatea în cel mai profund anonim, pentru cetățeanul român administrația publică locală înseamnă primar. Nimic altceva. Or, din punctul nostru de vedere, alegerea acestor reprezentanți ar putea să determine o cu totul altă relație între cetățeni și reprezentanții lor în aceste foruri, respectiv consiliul local și consiliul județean. Cea de a treia componentă ar urma să fie modificarea sistemului de vot pentru Camera Deputaților și Senat.

De ce acești trei pași, abordați succesiv? Pentru că primul dintre ei poate fi rezolvat foarte ușor sau, mai precis spus, poate să întrunească foarte ușor consensul în Parlament, avînd în vedere că este vorba de niște chestiuni pur tehnice, din care nimeni nu are a-și asigura un avantaj, altul decît acela de a participa într-o competiție electorală corectă. Bineînțeles, pornesc de la prezumția de bună intenție a celor care se află acolo. Această componentă ar trebui să se refere la reglementări vizînd actorii competiției electorale, birourile electorale de la toate nivelele plus autoritatea electorală permanentă, deci este vorba de rezolvarea problemei care caracterizează aceste organisme. Nu mai intru în amănunte privind problemele legate de reglementarea campaniei electorale, inclusiv participarea mass media la campania electorală, rezolvarea problemelor legate de modul cum se votează în ziua votării, respectiv cine unde votează și prin ce procedeu și, în fine, asigurarea transparenței și corectitudinii procesului de numărare a voturilor și stabilirii rezultatelor. Ei bine, vor putea fi rezolvate astfel problema incoerenței și a neuniformității care există în legislația electorală, nenumăratele paralelisme, sumedenia de trimeri de la o lege la cealaltă, deficiențe care ar putea fi înlăturate prin adoptarea unei legi unice care să asambleze toate reglementările referitoare la alegeri și la referendumuri, indiferent de tipul alegerilor respective, prin legea pe care noi am numit-o, așa cum este numită și în multe alte țări: Cod Electoral. După cum spuneam, consensul în rezolvarea acestor probleme ar putea fi atins destul de ușor, avînd în vedere și ceea ce s-a petrecut în timpul alegerilor din noiembrie 2004, și situația jenantă în care autoritățile române au fost puse, nevoite fiind să dea explicații organismelor internaționale cu privire la ceea ce s-a întîmplat. Și mă gîndesc cînd spun aceste lucruri, bineînțeles, la fenomenul votului multiplu

sau al turismului electoral. și vă mai rețin atenția cu o scurtă paranteză pentru că, pînă acum, atît noi cît și alții s-au referit la indiciile pe care le-am avut vizavi de acest fenomen, la mișcările de populație care au fost observate în ziua alegerilor, asociate cu alte fenomene, precum controlul total al secțiilor de votare de către primari și găștile locale sau mobilizarea forțată a alegătorilor de către autorități sau organizațiile locale ale partidelor politice. După consumarea aceluși moment, am realizat un studiu, o analiză a ceea ce s-a întîmplat în județul Ilfov. Ne-am concentrat asupra Ilfovului pentru că era unul din județele în care am remarcat aceste probleme la scară foarte largă și în al doilea rînd, și poate mai important, Judecătoria Buftea a fost una dintre foarte puținele instanțe care ne-a permis accesul la listele permanente și suplimentare cu alegătorii care votaseră în noiembrie, fără să ne perceapă pentru aceasta taxe de timbru de 7.000 de lei pe pagină, taxă la care instanțele au dreptul. Așadar, ne-am apucat de lucru în județul Ilfov și am introdus într-o bază de date numele și datele a 9.322 de alegători de pe liste permanente dintr-un număr de comune și secții de votare. După aceea, pe acești 9.322 de alegători i-am căutat pe listele suplimentare din alte secții de votare, și: i-am găsit pe listele respective pe 351 din ei, un număr ce reprezintă 3,76%. După părerea mea, o fraudă de asemenea mărime într-un județ este inadmisibilă pentru o țară care are pretenția de a fi numită democratică, și mai cu seamă pentru una care dorește să intre în Uniunea Europeană. Mai vreau să menționez faptul că acest procent este unul minimal, avînd în vedere că au dispărut liste de alegători dintr-un număr de șapte secții de votare de pe teritoriul județului Ilfov, iar în al doilea rînd am mai observat un fenomen: din declarațiile pe care unii dintre cei implicați în acest fenomen ni l-au dat atît în fața sau, mă rog, în spatele camerelor de luat vederi, dar și în scris, am depistat următoarea tehnică utilizată de cei care au pus la cale acest procedeu, și anume să nu-i treacă pe respectivii pe listele electorale din secțiile în care votau în mod ilegal, „înscriindu-i” în dreptul numelor altora, despre care ei știau sau își imaginau că nu vor veni la vot pentru că lipseau din localitate sau din țară. Deci, acest 3, 76% este doar o parte din ceea ce noi am fi putut depista la nivelul județului Ilfov și care se referă exclusiv la turismul electoral din interiorul județului Ilfov, nu și la cel care a constat în deplasarea alegătorilor din București în județul Ilfov sau în Prahova ș.a.m.d. Plecînd de la această realitate, noi ne-am fi așteptat, avînd în vedere și declarațiile noilor aleși, că la relativ scurt timp după alegerile din noiembrie se va proceda la reforma legislației electorale, cel puțin sub aceste aspecte, lucru despre care nu se mai vorbește în ultima vreme.

Un al doilea aspect care ar fi trebuit să grăbească această reformă este spectrul alegerilor anticipate. Este prima dată cînd se vorbește de alegeri anticipate, nu despre oarecare deputat sau senator rătăcit, se vorbea de asta și la nivelul conducerii PSD acum cîtva timp, dar acum vorbește președintele statului, vorbesc liderii partidului

care l-au susținut și, într-adevăr, după părerea mea, șansele ca acest guvern și ca această majoritate parlamentară să apuce să parcurgă un mandat întreg sînt nule.

În ceea ce privește sistemul de vot, mi-aș permite să mă refer la ceea ce spunea domnul Barbu. Votul uninominal este o sintagmă care e înrădăcinată în limbajul public și care este folosită cu larghețe chiar în manuale, în lucrări de specialitate..., și cred, de aceea, că cel mai important lucru este să ne gîndim ce înseamnă, de fapt, această sintagmă. Ea se referă la ideea de a alege un om într-o circumscripție uninominală. Discuția care se poartă în societatea românească, de ceva vreme, este despre acest tip de vot și votul pe liste. Asta arată sondajele de opinie la care se făcea referire. În cadrul sondajelor de opinie, oamenii asta sînt întrebați: vreți să se aleagă persoana sau vreți să votați în continuare pe listă? Cei care vor să aleagă o persoană într-o circumscripție uninominală sînt în proporție de 60%, cei care doresc să voteze liste sînt în proporție de 15%. Noi susținem un sistem care îmbină această modalitate de selecție personalizată cu reprezentarea proporțională. Nu trebuie confundat modul în care votează cetățeanul cu sistemul electoral căruia acest tip de vot îi este circumscris, pentru că poți alege o persoană așa cum fac britanicii sau așa cum fac francezii, sau așa cum fac germanii, italienii sau maghiarii, deci, în cadrul unor sisteme diferite. Cum spuneam, noi propunem un sistem care îmbină această selecție personalizată cu reprezentarea proporțională: dacă la nivelul unei regiuni, noi am propus ca circumscripțiile de votare să fie regiunile de dezvoltare, poate fi vorba și de județe, deci, dacă la nivelul regiunilor avem de ales 10 deputați, circumscripția respectivă ar urma să se împartă în cinci circumscripții uninominale, în fiecare dintre aceste circumscripții uninominale ar urma să fie desemnat alesul cu cele mai multe voturi, după care se trece la cea de a doua fază a distribuirii celorlalte cinci mandate și, pentru asta, s-ar face suma voturilor obținute pentru fiecare partid politic s-ar face suma obținută de toți cei cinci candidați ai săi din cele cinci circumscripții uninominale, iar pe baza acestei sume s-ar stabili la cîte din cele zece mandate ar trebui să aibă dreptul fiecare partid politic și, realizînd diferența dintre acest număr și numărul de mandate deja obținute în acele circumscripții uninominale, fiecare partid ar mai primi sau nu din aceste cinci mandate încă unele. Nu este invenția noastră, este exact algoritmul folosit în Germania pentru alegerea Bundestagului, însă spre deosebire de acolo, la noi lista ar urma să fie înlocuită cu suma voturilor candidaților circumscripției uninominale, iar mandatele nu ar mai fi direcționate către liste, ci către o parte din cei care au candidat și nu au fost aleși în prima fază. Așa că, vizavi de ceea ce se spunea mai devreme, nu ar mai fi vorba de introducerea în Parlament „pe sub masă” a unor candidați de pe liste. Vizavi de ceea ce spuneam adineori că s-a întîmplat la primul tur al alegerilor din noiembrie 2004, eu nu înțeleg de ce soluția adoptată pentru cel de al doilea tur a fost una neconstituțională. A fost o soluție nefericită și noi am militat pînă cu trei zile înainte de al doilea tur

de scrutin pentru adoptarea altor soluții care să înlăture problema semnalată în primul tur de scrutin, amenințând și de fapt declarând la un moment dat că nu vom mai observa al doilea tur de scrutin, pentru că nu avea rost.

Ideea cu asigurarea dreptului constituțional la vot, în opinia mea, este următoarea: sînt multe state, cum ar fi, de exemplu, țările din spațiul exiugoslav (nu e cel mai bun exemplu de democrație, dar modelul nu e de desconsiderat), în care ai garantat prin Constituție dreptul de a vota, dar în ziua alegerilor, neaflîndu-te în localitatea ta de domiciliu, votezi dacă vrei, dacă nu, cu părere de rău, asta e situația. Ideea este următoarea: statul îți asigură dreptul constituțional de a vota, dar nu știi în ce măsură este obligat să-ți aducă secția de votare la scara blocului sau să te transporte pe tine la secția de votare. Nu te aflu în localitatea în care locuiești în ziua alegerilor, asta nu este vina statului, poate să fie vina șefilor sau autorităților, a familiei, a cui te-a trimis după cartofi. În nici un caz, noi nu susținem această soluție, dar sîntem de acord cu votul prin corespondență, soluție normală, pentru că este cea mai sigură procedură de a asigura exercitarea dreptului de vot pentru cei care în ziua alegerilor nu se află în localitate. În America, se practică. În Marea Britanie, în ciuda incidentului Birmingham, se folosește și se va folosi votul prin corespondență și, după părerea noastră, aceasta este soluția. Pentru acel moment, decembrie 2004, asta era singura soluție. N-am mai vorbit de faptul că s-a asigurat, totuși, posibilitatea pentru cetățenii care nu se aflau în localitatea de reședință de a vota, prin organizarea de secții de votare. Noi propusesem cel puțin una în fiecare localitate, partidele care au participat la negocieri au spus că doar la secțiile de votare organizate în gări și autogări. De fapt, în autogări nici n-au mai fost.

Liviu Antonesei: Mi s-a părut, în special la colegii maghiari, că își pun mari speranțe în aceste procese de descentralizare, regionalizare, autonomizare. Aș vrea să fim un pic mai puțin exaltați și un pic mai sceptici pentru că autonomia locală existentă în România, atîta cîtă este, deja a produs baronii locali. și nu ne ferește de lucrul acesta simpla descentralizare și regionalizare. Dacă nu schimbăm sistemul, vom face baroni și mai mari, și locali, și etnici. Deci nu e o soluție, nu e un panaceu. E ceva ce poate conduce spre mai bine pentru că cel de la fața locului știe mai bine ce se întîmplă, cunoaște mai bine problemele decît unul de la București, dar în nici un caz nu cred că această soluție singură ne salvează de riscul baronilor locali – cu cîtă descentralizare există a apărut Sechelariu, a apărut Mazăre, a apărut Funar

Și a doua problemă: nu cred că vor fi alegeri anticipate în România pentru simplul motiv că nu poți să le faci. Desigur, ar fi bine să avem un sistem care să permită anticipatele mai ușor, pentru că, din cînd în cînd e nevoie de anticipate. Or, în România, ca să faci anticipate, nu poți prin legislație, ci numai prin bilci. și mă îndoiesc că își vor asuma bilciul – mai puțin domnul Băsescu – pentru că

politicienii români știu că bilciul va duce la scăderea performanței și nu la ridicarea ei. Când a venit guvernul Văcăroiu, toți am crezut că va dura trei zile. A fost cel mai lung guvern postrevoluționar al României.

Alpár Szász: Doresc să aduc în discuție cele două fețe ale aceleiași monede sub două aspecte: această sintagmă sau expresie de „vot uninominal” este un *mis-nomer*, un nume greșit pentru un concept. Dacă mă uit cum votez actualmente în România, văd niște liste, iar în capul lor denumirea unui partid. Uninominal. Deci și actualmente cred că votez uninominal; mi se pare mult mai corectă distincția dintre sistemele majoritar și proporțional. Domnul Kolumbán ne-a propus aici să privim problema într-o perspectivă sistemică. Cred că dacă privim în manieră sistemică, trebuie să privim și sub aspectul elementelor. Și, într-adevăr, s-ar putea ca în politică, schimbând încet-încet piesele unui Trabant să ajung la Mercedes. Experiențele din deceniul trecut, experiența neo-zeelandeză și cea italiană cred că ne arată acest lucru. Italienii au elaborat și adoptat o constituție nouă, un sistem electoral nou care este total diferit după '92-'93 față de ceea ce avuseseră anterior.

Cred că una dintre problemele majore, pe care o întrezărește domnul Haller, și anume înzestrarea anumitor partide etnice cu resurse prea multe și competențe prea multe datorită actualei propuneri de legi a minorităților naționale va fi într-adevăr rezolvată în momentul în care, după cum bine a spus domnul Andreescu, vom separa entitatea de drept comun, partidul politic, de entitatea de drept public, și anume autonomia culturală și instituțiile acesteia. În ceea ce privește în general instituțiile, eu sînt perfect de acord cu domnul profesor Barbu, aceste schimbări și reforme implică paradoxuri, și am și spus un paradox, putem să schimbăm întregul sistem dacă-i schimbăm elementele. și mă gîndesc la niște elemente care țin de tradiția instituțională a României. Nu a fost amintită Curtea cu Juri, nu s-a insistat aici pe existența celor două camere și pe întrebarea dacă ar trebui să eliminăm una din ele. Sînt sceptic în această privință și lăsați-mă să spun că nu sînt fanul nici unui model, nici al celui american, nici al celui german, cu toate că România copiază Franța, Ungaria copiază Germania și am putea aduce o serie de alte exemple.

În ceea ce privește numărul parlamentarilor, mi-am permis niște calcule foarte succinte pe baza regulii care spune că dacă populația a două țări se raportează rădăcina cubică a două numere, atunci raportul acestor numere ne dă raportul dintre parlamentele celor două țări șamd. Am ajuns la concluzia că trebuie să avem un Parlament aproximativ de 2,2 ori mai numeros decît al Sloveniei și de 1, 3 ori mai puțin numeros decît al Italiei, deci aproximativ orice număr între 200 și 400 este acceptabil. Dacă dorim să economisim bani prin reducerea numărului, putem s-o facem, întrebarea este însă dacă acest lucru ajută la ceva.

Și acuma ajungem, cred, la problema cea mai dureroasă pe care o avem cu toții, și anume sistemul electoral. Ce fel de sistem electoral să avem, ce fel de

parlament și ce fel de parlamentari dorim? Se pune de asemenea problema controlului, a selecției acestora. Există această metodă, fără vreun control, și anume depunerea acelei garanții care pînă la urmă, în țările în care se aplică, este o sumă modică în raport cu venitul cetățenilor, echivalentul a 50 de lire în India și 1000 de lire în Marea Britanie, dacă nu mă înșel. Aici există pericolul de a avea foarte-foarte mulți independenți și, eventual, un parlament destul de pestriț. Mă tem să nu ne creăm un sistem politic care să ne ducă la un parlament asemănător celui al Ucrainei sau al Rusiei. În ceea ce privește modalitățile de control, m-am tot gîndit: actualmente, lista este alcătuită de partide, iar în momentul în care partidele politice vor avea controlul asupra celui singur candidat care va candida din partea lor într-o circumscripție, vor avea putere și mai mare. Eu mă tem de acest lucru, drept pentru care tind să mă raliez ideii lui Bakk Miklós, și anume de avea în continuare un fel de listă, însă o listă în care controlul asupra ordinii intrării parlamentarilor în legislativul românesc s-o aibă electoratul. Dacă o anumită persoană va obține mai multe voturi – numele ei figurînd pe o listă alcătuită alfabetic –, atunci se va rescrie lista. Cu alte cuvinte, voturile electorilor vor rescrie lista.

Adrian Moraru: Un lucru pe care l-am uitat: cred că poate ar trebui să meditam la ideea, tot ca în sistemul american, să reînnoim jumătate din parlament la doi ani. Așa, modificarea de forțe în Parlament se va face mult mai repede și va fi mai conectată la opinia publică, dar și așteptările politicienilor vor fi mai mici.

Două lucruri, pe scurt, fără să intru în detalii, două reforme cu adevărat profunde în administrația publică: trecerea poliției la comunitățile locale, chiar cu același risc de creare a mafiiilor locale, va duce și la niște bune practici, inclusiv la căderea unor capete în localitățile în care poliția nu va fi subjucată de politic. A doua problemă (cei de origine maghiară mă pot înțelege mai bine) – ideea unui secretar al localității, un funcționar, un *city manager*. Am fost și am stat de vorbă cu secretarul din Nyíregyháza și cu cel din Debrecen, și am avut un șoc cultural cînd, în timpul alegerilor, am întrebat dacă au vreo problemă în cazul că o să piardă socialiștii. și au zis: care-i problema?, eu rămîn aici, eu sînt funcționar; eu mă ocup de asfaltarea și măturatul străzilor, nu primarul – nu ca la noi, unde primarul e cel care se ocupă de dezapezirea străzilor.

Daniel Barbu: O să am un lucru foarte scurt de spus și apoi o întrebare legată de Legea minorităților către cei trei domni care au abordat problema: domnul Andreescu, domnul Szilágyi și domnul Haller.

Micul comentariu: studiile electorale în mediul academic sînt foarte bine dezvoltate și putem ști care este mărimea medie ideală a unui Parlament. Ea este calculată, de regulă, prin extragerea rădăcinii cubice din numărul total al populației, deci, în cazul nostru, o cameră a deputaților ideală ar fi de 280 de membri. E un lucru foarte clar dacă ne luăm după teorie. Rareori parlamentele se calibrează

după teorie, dar dacă vrem să inventăm un sistem foarte riguros și atent la știință, ar trebui să avem o cameră inferioară de 280 de membri.

În al doilea rînd, cînd eram eu tînăr, erau cărțuliile alea mici – o serie de știință popularizată. Eu am sentimentul că în toată această dezbatere pe marginea sistemului electoral românesc ne aflăm într-o situație de ignoranță popularizată. Nu există o alegere între persoane și liste, decil cine a făcut chestionarul și l-a pus așa, a greșit. O asemenea alegere nu există, oamenii niciodată nu aleg persoane. Nici măcar în Anglia. Poate, cu excepția sistemului majoritar într-un singur tur, în Statele Unite. Putem vorbi de persoane versus partide. Oamenii aleg întotdeauna partide și lucrul acesta nu li se spune, celor care fac sondaje și iau bani pentru asta, pentru că ei pun întrebări proaste. Se pun întrebări proaste din ignoranță, rea voință, din interese foarte concrete. Vorbesc aici sub controlul domnului profesor Michael Schafir, care este *political scientist* după toate standardele occidentale, nu ca mine, cu studii în România, dacă spun ceva greșit, vreau să mă oprească și să-mi atragă atenția că am greșit. Sistemul german este un sistem proporțional cu bonus, nu un sistem mixt, se alege lista și, în plus, cel care cîștigă lista mai ia un candidat în plus pe aceea mică circumscripție uninominală. Este exact ceea ce propuneți dumneavoastră. Oamenii vor vota tot partide și, în plus, proporționalitatea va crește. Dumneavoastră, Pro Democrația, propuneți un sistem electoral care nu e deloc majoritar, ci este foarte-foarte proporțional. și atunci, care este caracterul uninominal?; spuneți: vrem ca oamenii să aleagă persoane, după aceea, spuneți în aceeași propoziție: sîntem mîndri că-i proporțional. Este absolut irațională poziția dumneavoastră.

Ce înseamnă a vota persoane în România? Vă dau două exemple despre cum persoanele nu sînt votate în România și vă dau exemple din zodiacul politic foarte-foarte diferite. La alegerile din '90 a existat o listă cu doar patru persoane, cap de listă Andrei Pleșu. La alegerile din '90 legea electorală și calculele succesive spuneau că cine ia 32.000 de voturi intră în Parlament. A intrat, de pildă, Partidul Liber-Schimbist, condus de domnul Cazimir. Andrei Pleșu nu a luat 32.000 de voturi în București, deși era imediat după revoluție, în Piața Universității erau 32.000 de oameni în permanență și aceștia nu l-au votat pe Andrei Pleșu. În anul 1996 Miron Cosma, cealaltă zodie politică, a candidat independent în județul Hunedoara, ca șef al unui sindicat de peste 100.000 de membri. Îi trebuiau în jur de 43.000 de voturi pentru ca să fie ales senator independent. A luat mai puțin de 10.000 de voturi. Nimeni nu votează persoane, lumea votează partide. Indiferent cum sînt croite circumscripțiile, uni- sau plurinomiale, indiferent cît de proporțional e sistemul, sistemul poate fi mai mult sau mai puțin proporțional; sistemul pe care îl avem noi e un sistem relativ disproporțional, e un sistem care irosește voturi, se pierd foarte multe voturi, o cincime dintre alegători nu-și văd votul valorificat prin reprezentare în Parlament. Acesta era comentariul, despre o

ignoranță care este răspîdită cu agresivitate în jurul acestei chestiuni de vot uninominal, de persoane vs. liste; în toate cazurile se aleg partide. În Anglia, cu sistem majoritar simplu, oamenii votează, cu cîteva excepții tot, partide.

Și eu cred că minoritățile și cultele trebuie legate cel puțin filosofic cînd vorbim de chestiunea reglementării. Dar, iată întrebarea mea foarte simplă și, dacă vrei, stupidă, spre care mă îndeamnă sensibilitatea mea liberală: avem nevoie de astfel de legi? Pe mine mă deranjează cînd deschid legea și citesc: „statul recunoaște minoritățile”. E nevoie ca statul să îl recunoască pe domnul Zsolt Szilágyi ca maghiar? E maghiar, indiferent că cineva recunoaște sau nu ... Nu am un răspuns, tocmai de aceea întreb, pentru că ați explorat mult mai mult decît mine aceste chestiuni. Admit că poate exista nevoia unor legi privitoare la exercitarea unor drepturi culturale, etnice, dar nu o lege a minorităților; minoritățile, bisericile nu cred că pot face subiectul reglementării decît cu riscul evocat de Adrian Moraru, al suprareglementării. Deja avem enorm de multe suprareglementări, mai reglementăm și viața minorităților naționale, mai reglementăm și viața bisericilor. În acest paradis al suprareglementării, șarpele veninos îl constituie recunoașterea din partea statului. Nu trebuie ca statul să recunoască ceva, statul trebuie să administreze. Ce trebuie să facă statul și nu face? Nu să dea legea cultelor, ci să ajute cetățenii să-și apere bunurile în caz de inundație, de exemplu. Lucru de care statul român este incapabil; nu are nici intenția, nici măcar intenția nu o are, nu voința sau competența, nici măcar dorința de a-i ajuta pe cetățeni să-și apere viața și avutul nu o are. De ce să dăm statului puteri pe care n-ar trebui să i le dăm? Să-l obligăm mai întîi să ne apere viața și avutul. și după ce vedem că e capabil să o facă, mai discutăm și chestiunea reglementărilor în domenii ceva mai sofisticate decît simpla protecție împotriva puhoaielor...

Zsolt Szilágyi: De recunoașterea existenței mele eu nu am nevoie, însă dacă nu mi se recunoaște existența și dacă se mai și codifică acest lucru, atunci statul respectiv nu este legitim. Nu este pentru mine legitim un sistem juridic, un întreg *establishment* care spune că statul român se bazează numai pe unitatea poporului român. și dacă eu nu mă consider, cultural vorbind, parte a poporului român, atunci eu sînt exclus din această constituire – o chestiune simbolică, însă care poate avea consecințe juridice. Am nevoie, într-un stat modern, de recunoașterea dreptului de autoadministrare în ce privește treburile care decurg din apartenența mea la o colectivitate anume; eu, dacă sînt romano-catolic, am exigența ca statul să recunoască autonomia bisericii mele. Chiar și în ce privește inundațiile – așa cum spunea domnul Moraru – dacă poliția și toată apărarea civilă nu ar fi excesiv centralizate și ar fi, dimpotrivă, pe mîna comunității locale, se poate ca și intervenția în cazul acestor inundații să fi fost mult mai eficientă.

Dacă eu, comunitate maghiară, am pierdut 200.000 de cetățeni în zece ani (asta arată recensământul), înseamnă că are loc o inundație permanentă care îmi rărește rîndurile și mă amenință cu extincția; atunci, în cazul în care aș fi avut dreptul la autoadministrare, aș fi putut face față acestei inundații, naturale sau nu. Nu cred că este un panaceu descentralizarea/regionalizarea în sine, cred însă că o schimbare structurală care să ia prerogative de la București, poate fi ceva de genul panaceului. Dacă Bucureștiul și-a dovedit incapacitatea de a administra această structură care se numește stat, dacă mai toate deciziile importante care provin din acest mod de gândire sînt greșite sau semigreșite, atunci ar trebui să încercăm altceva: să mutăm în mod fizic centrul de putere în mai multe părți din acest stat sau să dăm prerogative decizionale mai multor minorități – nu am nimic cu bucureștenii, cînd vorbesc de București, ca centru de putere, vorbesc de un anume stil de a lua decizii, de un anumit stil de a pregăti deciziile, de a considera provincia ca fiind supusă centrului și de un anumit mod de a conduce, și aceste lucruri sînt cu toatele greșite.

Și ultima chestiune, legată de violență: trecerea de la sistemul partidului unic la multipartidism, în cazul comunității maghiare este marcată de violență. Acum două luni, semnatarii noștri au fost chemați de poliția din Satu-Mare și din Sălaj (mulți dintre ei, cu zecile) să fie investigați și chestionați pentru semnăturile date pentru alegerile locale de anul trecut.

După ce Uniunea Civică Maghiară n-a fost lăsată să candideze, după ce au trecut toate, după ce de la ziaristii români din București, prieteni de-ai noștri, știu că Alianța DA a avut liste cu cetățeni care au votat de șapte-opt ori, după ce cele 260 de mii de semnături adunate pentru domnul Markó au fost acceptate în trei ore, noi am depus 26 de mii de semnături și am fost controlați săptămîni întregi și, într-adevăr, s-au găsit nereguli, însă probabil că și la alții s-ar fi găsit; după toate acestea, consider că am toată îndreptățirea să (mă) întreb dacă se aplică tuturor același tratament sau sistemul se autoapără dat fiind faptul că s-a încheiat un *deal* între puterea centrală și o elită a unei comunități, elită care practică un *etnobusiness* pe față?

Așadar, în momentul de față eu, ca cetățean, ca maghiar, ca romano-catolic și ca ardelean, ce încredere mai pot să am în instituțiile statului, dacă acest sistem și-a construit chiar și versiunea maghiară în 15 ani? Singura șansă este această solidaritate inițiată de Liga Pro Europa.

Gabriel Andreescu: Că este nevoie de o lege a minorităților o spune Constituția, că ai nevoie de un plus de reglementări pentru exercitarea drepturilor prevăzute de Constituție. În cazul american, ai autonomie, ai libertăți pe care statul le apără, nu e nevoie de un plus de reglementări. Constituția română nu dă numai drepturi și libertăți în domeniul minorităților sau al cultelor și asta trebuie spus răspicat, ci dă și niște privilegii: aceste corpuri sociale se bucură de prestări

din partea autorităților publice de care nu se bucură alte comunități, nu se bucură chinezii care vin sau nu se bucură bahaii și, normal, într-o astfel de situație trebuie să conturezi limita, genul privilegiilor acordate de statul român. Aceasta se întâmplă evident la nivelul legislației comune. Nu este numai cazul nostru. De exemplu, ai o problemă cum e cea a Tirolului de Sud. În acea situație descoperi că statul are nevoie să reglementeze raporturi intercomunitare necesare pentru zona respectivă pentru a rezolva o problemă socială, raporturi care își găsesc cadrul constituțional dar pe care, desigur, cadrul instituțional nu l-ar putea acoperi. Supranormativismul este cu siguranță de evitat, noi ne aflăm în supranormativism indiscutabil, dar un anumit grad de normativism în cadrul constituțional existent este absolut necesar.